

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ З ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

**Ольга Пруцакова, к.п.н, ст.н.сп,
провідний науковий співробітник лабораторії
позашкільної освіти Інституту
проблем виховання НАПН України**

Успішний перехід держави до збалансованості у розвитку неможливий без відповідної якості освіти і виховання. Адже, як зазначено у „Порядку денному”, саме освіта сприяє підвищенню рівня добробуту людей і є одним з вирішальних чинників створення умов для того, щоб люди могли стати корисними і відповідальними членами суспільства [1]. І саме забезпечення якісної освіти є однією із Глобальних цілей (2015).

Ратифікація Україною означених стратегічних напрямів є результатом євроінтеграційних процесів і, водночас, актуалізує відповідальність за якість і рівень їх впровадження в Україні. Зазначимо, що просування нашої держави на шляху до збалансованості й сталості не відбувається достатніми темпами. Це відчувається як по стану розробки відповідного нормативно-правового супроводу на найвищому державному рівні, так у фактичній мінімальності змін у свідомості пересічних громадян щодо оцінки власної участі у створенні екологічних проблем. Не беручи до уваги стан нормативного забезпечення, зазначимо, що друга проблема є проблемою освітньою і значною мірою демонструє якість впровадження освіти в інтересах сталого розвитку. І однією з ключових точок «прикладання сили» для підвищення ефективності національної моделі освіти сталого розвитку є підготовка вчителів до впровадження як змісту, так і ефективних методик формування особистості, життя котрої підпорядковане принципам збалансованого (сталого) розвитку суспільства.

Враховуючи загострення глобальних екологічних проблем, появу глобальних викликів і ризиків відзначимо, що саме екологічні аспекти є визначальними у освіті сталого розвитку. І завданням сучасної екологічної освіти є формування екологічної компетентності школярів. Під *екологічною*

компетентністю розуміємо здатність особистості приймати рішення і діяти так, щоб наносити довікілью якомога меншої шкоди [2]. Відзначимо, що екологічна компетентність є складним утворенням, що базується на поінформованості і цінностях, а виявляється – у прийнятті екологічно безпечних рішень і екологічно доцільній поведінці. Її однією з базових передумов у усвідомленні необхідності збереження довкілля, обмеження споживання чи адаптацій до кліматичних змін є усвідомлення учнями причетності до екологічних проблем та готовності брати участь у їх вирішенні «тут і зараз».

Так, у дослідженні серед учнів з 8 до 11 класу щодо причетності й готовності кількість «відсутніх» відповідей зменшується: з 2,3% до 0,9% у 8-9 класах і до 0 серед старшокласників. Зростає, відповідно, кількість тих, хто готовий брати участь „вже сьогодні”: з 33,3% у 8-их класах до 44,6% у 9-их і 58,0% у 10-11-их класах. Також балансує число відповідей учнів, хто пов’язує охорону довкілля лише з майбутньою професійною діяльністю: від 27,6% у 8-их класах до 29,5% у 9-их, 26,0% - у 10-11-их класах. І якщо жоден з восьмикласників та старшокласників не обрали варіанту відповіді „Ніколи...”, то у 9-их класах такі відповіді зафіксовані: 1,8% („воно мене не стосується”; „буде інша професія”).

Школярі доволі суперечливо сприймають природне довкілля і оцінюють свою роль у його збереженні. Так, переважна частина школярів не усвідомлює причинно-наслідковий зв'язок між своїм перебуванням у природному довкіллі та впливом на його стан. У 8-х класах 85% хлопців та 76,92% дівчат, а у 9-х – 88,46% та 58,82% відповідно переконані, що не створюють жодного тиску на екосистему. Свою активність вважають допомогою природі у 8-х класах 15% хлопців та 19,23% дівчат; у 9-х – відповідно 11,53% та 35,29%. Загалом, більшість учнів не визначають власну діяльність, як чинник впливу на довкілля, при чому хлопці 8-9 класів демонструють це частіше, аніж дівчата.

Загальний невисокий рівень сформованості екологічної компетентності школярів можна пояснити і неперіоритетністю суспільних запитів на екологічну проблематику й необхідність переходу на новий тип суспільного розвитку, і

нестачею відповідного освітнього змісту у навчальних програмах інваріантного сектору освіти, однак - і вадами підготовки вчителів до формування екологічної компетентності учнів. Тим, наскільки саме вчителі поінформовані з питань глобальних викликів, Цілей сталого розвитку, змін клімату, необхідності збереження біорізноманіття і запобігання екологічним лихам, необхідності регуляції споживання й інших аспектів, що формують як їх власний рівень екологічної компетентності, часто визначається й відповідний рівень у школярів. Важливим і показовим також є те, наскільки вчителі володіють інтерактивними методиками, готові змінити методики, які зазвичай застосовують, на ефективніші, й загалом - які зміст, методи і форми вважають результативними у справі формування екологічної компетентності школярів.

Вчителі природничих предметів в оцінці необхідного для формування екологічної компетентності школярів змісту відзначали, що це – інформація про причини виникнення екологічної кризи та вплив побутової діяльності на довкілля (по 46,6%), місцеві екологічні проблеми (43,3%), роль людства у біосфері (40,0%). Й, відповідно, саме тематику впливу людини на довкілля та її побутові аспекти вчителі оцінюють, як такі, яких не вистачає у сучасному змісті екологічної освіти і такі, що формують екологічно доцільну поведінку. Дивує те, що загалом тематику збалансованого (сталого) розвитку суспільства вчителі не оцінюють як таку, що необхідна для доповнення у зміст освіти, однак окремі її аспекти активно називають, як значущі. Побічно це свідчить, на наш погляд, про недостатнє розуміння вчителями сутності поняття «збалансований (сталий) розвиток суспільства». Однак, майже чверть вчителів - 23,3% - вважають необхідним вивчення розмитого і спірного поняття «екологія душі». При цьому лише 11,7% вчителів коректно пояснюють, що таке опосередкована взаємодія з природою.

Оцінюючи ефективність методик формування екологічної поведінки, вчителі відзначають участь у екологічних акціях (56,7%). Однак, це погано корелюється із прагненнями і популярністю участі і ініціювання екологічних акцій серед учнів. Так, за опитуванням, у жодній паралелі не відзначалось

переважання популярності екологічних акцій (максимум -10%). У формуванні екологічної компетентності домінуючу роль вчителі відводять екологічним проектам (58,2%), однак для формування поведінки у довкіллі їх ефективність оцінюють, як значно меншу (23,4%). Але 33% вчителів не мають досвіду участі у проектах, а 28,5% - не готові прогнозувати їх результативність. Високо оцінюють вчителі значення партнерської міжсекторальної взаємодії у реалізації проектів (майже 80 % респондентів), проте до їх реалізації найчастіше долучаються батьки (50%), рідше – місцева громада (30 %), інші організації (20 %). У діяльності, яку вчителі розцінюють, як «безпосередня діяльність на користь природи», здебільшого надається перевага практичним заходам з озеленення, охорони природних об'єктів (70,7% опитаних вчителів). Безпосередній діяльності в природі, спрямованій на розвиток емоційної сфери, естетичних почуттів (безпосередньому спілкуванню, спостереженню за об'єктами природи) приділяють увагу лише 10,6% вчителів. Значна кількість вчителів в екологічній освіті учнів обходяться тільки бесідами, лекціями з екологічних проблем (17,6%). Однак, відмітимо, що практично збирають вторинну сировину у 56,7% шкіл.

На жаль, значна частина (понад 32,3%) опитуваних не бажає змінювати стандартні часто вживані методики викладання (лекції, бесіди, демонстрації) для ефективнішого формування екологічної компетентності школярів.

Тож, роботу з вчителями, спрямовану на виокремлення компетентнісних аспектів змісту окремих навчальних предметів, їх забезпечення методичними матеріалами й навичками, розширення практики застосування інтерактивних форм в освітньому процесі і впровадженні освіти сталого розвитку вважаємо продуктивним напрямом підготовки і ефективним шляхом підвищення рівня екологічної компетентності всіх учасників освітнього процесу.

Література:

1. Програма дій „Порядок денний на ХХІ століття”(Самміт „Планета Земля”, 1992). – К.: Інтелсфера, 2000.- 359с.
2. Пруцакова О.Л. Сутність та види екологічної компетентності особистості /О.Л. Пруцакова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. – Вип.8.- Кн.2. – Київ – 2005. – 392 с. – С. 18-20